
**SOME ASPECTS OF THE USE OF IMPERATIVE FORMS IN THE PRACTICE OF
DENTAL MEDICINE STUDENTS WORKING WITH CHILDREN PATIENTS**

Zlatka Taneva

Medical University – Plovdiv, Bulgaria, Bulgarian Language Section, Department of Languages and
Specialized Training, zlatkataneva58@gmail.com

Evgeniy Kadiyski

Medical University – Plovdiv, Bulgaria, Bulgarian Language Section, Department of Languages and
Specialized Training, e_kad@abv.bg

Tanya Nihtyanova

Medical University – Plovdiv, Department of paediatric dentistry, drnihtianova@gmail.com

Svetla Petrova

Medical University – Plovdiv, Bulgaria, Department of paediatric dentistry, petrova.sv@abv.bg

Abstract: This report presents some aspects of forms of the Imperative Mood in the practical work of students from the specialty „paediatric” Dentistry. The paper is the result of the cooperation between colleagues from the Department of Languages and Specialized Training and specialists from the Department of Children’s Dentistry in the Medical University – Plovdiv. In the course of two years, observations were carried out on the work of foreign students with Bulgarian children patients. As a result, specialized texts were created for teaching Bulgarian language to students studying the specialty Dental Medicine in English. At the end of their fourth year of study, students begin practice exercises with patients. It is here to emphasize that with the use of imperative forms immediacy of communication as well as direct contact between a doctor and a patient are achieved. We have selected examples from our practice in the way of teaching the imperative as well as some observations on defining the risk of oral diseases in childhood.

In the very first year of study of the Bulgarian language, foreign students learn the forms of the Imperative Mood together with the presentation of the grammatical category “Aspect of the Verb”. They master the structure of short dialogues with the expressions “hayde” and “neka”. The approach is innovative and helps the use of both forms and the imperative language structures at the same time, which is particularly useful in their work with Bulgarian children patients. In the report we have stated interesting exercises like “Ten Tips to Keeping Teeth Healthy”, habits for oral hygiene of children and, of course, a number of situations with the use of the imperative have been selected. We point out the necessity of studying the analytical as well as the synthetical forms of the imperative in the Bulgarian language by gradually presenting them with the accumulation of vocabulary from the conversational and technical lexis. The variety and specifics of the forms of the imperative in the Bulgarian language are an important factor in the formation of the richness of our language, and their mastering and using by foreign students is of significant importance. Our observations have shown that, in the treatment of patients, dental medicine specialists have to use the imperative considerably more frequently compared to the practice of their colleagues medical doctors.

Keywords: imperative, dental medicine, children patients, oral hygiene, oral health in childhood

**НЯКОИ АСПЕКТИ ПРИ УПОТРЕБА НА ФОРМИ НА ИМПЕРАТИВ В
ПРАКТИКАТА НА СТУДЕНТИ ОТ СПЕЦИАЛНОСТ ДЕНТАЛНА МЕДИЦИНА
ПРИ РАБОТА С ДЕЦА - ПАЦИЕНТИ**

Златка Танева

Медицински университет-Пловдив, Република България, Секция по
български език, Департамент за езиково и специализирано обучение

Евгений Кадийски

Медицински университет-Пловдив, Република България, Секция по
български език, Департамент за езиково и специализирано обучение

Таня Нихтянова

Медицински университет-Пловдив, Република България, Департамент по детска педиатрия

Светла Петрова

Медицински университет-Пловдив, Република България, Департамент по детска педиатрия

Резюме: Настоящият доклад представя някои аспекти на форми на повелително наклонение в практическата работа на студенти от специалност дентална медицина при работа с деца-

пациенти. Разработката е израз на сътрудничество между колеги от ДЕСО и специалисти от Департамента по детска стоматология в Медицински университет – Пловдив. В продължение на две години се проведеха наблюдения на работата на чуждестранните студенти с български деца-пациенти. В следствие на това се създадоха специализирани текстове за обучение по български език на студенти, изучаващи специалността дентална медицина на английски език. В края на четвъртата година от следването, в осми семестър, студентите започват практически упражнения с пациенти. Тук е мястото да отбележим, че чрез използване на форми на императив се осъществява непосредственост при общуването, както и пряк контакт между лекар и пациент. Подбрали сме примери от практиката в начина на преподаване на императив, както и някои наблюдения при определяне риска от орални заболявания в детската възраст.

Още през първата година на обучението по български език чуждестранните студенти изучават формите на повелително наклонение наред с представяне на граматическата категория „вид на глагола“. Те усвояват структурата на микродиалози с изразите „хайде“ и „нека“. Подходът е новаторски и спомага за едновременно използване както на тези форми, така и на императивни езикови структури, нещо особено полезно в работата им с български деца-пациенти. В доклада сме посочили интересни упражнения като „Десет съвета за поддържане на здрави зъби“, навици за орална хигиена на децата и разбира се са подбрани редица ситуации с употреба на императив. Посочваме необходимостта от изучаване както на аналитичните, така и на синтетичните форми на императив в българския език, като представянето става постепенно, с натрупване на лексика от разговорния и научния стил. Многообразието и спецификата на формите на императив в българския език са важен фактор за формиране богатството на езика и тяхното усвояване и използване от чуждестранните студенти е от съществено значение. Нашите наблюдения показват, че при лечение на пациенти, на специалистите по дентална медицина се налага значително по-честа употреба на императив, в сравнение с практиката на техните колеги медици.

Ключови думи: императив, дентална медицина, деца-пациенти, орална хигиена, орално здраве в детската възраст

1. УВОД

В изследването акцентираме върху необходимостта от употреба на формите на повелително наклонение в практическите упражнения на студентите от дентална медицина при работа с деца. Специфичното в случая е, че чуждестранните студенти изучават специалността на английски език, като хорариумът по български език за две години е 480 часа. В рамките на двугодишния лекционен курс по български език студентите усвояват основни граматически категории, както и умения да се справят в конкретна езикова среда.

2. УПОТРЕБА НА ФОРМИ НА ИМПЕРАТИВ В ПРАКТИКАТА НА СТУДЕНТИ ОТ СПЕЦИАЛНОСТ ДЕНТАЛНА МЕДИЦИНА

Подготовката на студентите не им осигурява свободно владение на езика и те тепърва се сблъскват с проблема при работата в стоматологичните кабинети. В края на четвъртата година от следването, в осми семестър, студентите започват работа с пациенти. Докато при един възрастен пациент диалогът преди започване на съответната манипулация е възможен дори с ограничен речников запас, при работата с малките пациенти се изискват повече разговорни умения. На студентите по дентална медицина се налага още в първите месеци от практиката си до такава степен да си служат с българския език, че да са способни да убедят пациентите си, в случая и родителите на децата, че определен тип терапия е най-подходяща за тяхното лечение, независимо дали се отнася до кариес, вадене на млечен зъб, потъмняване на зъбите, отчупване на парченце от зъба или изработване на навици у детето за устна хигиена. Тук е особено важно психологическото състояние на детето, както и уменията на лекаря да го предразположи, така че да прогони страха от сядането на зъболекарския стол. Тук е мястото да отбележим, че и чрез използване на повелителни форми се осъществява непосредственост при общуването, пряк контакт между лекар и пациент, диалогичност. По този начин се въздейства пряко на слушателя, в случая пациент дете. Нюансите в лексикалното значение на използваните повелителни форми трябва да са наситени с маркера разговорност, подходящ за спонтанното общуване. Всеки един от изразите е зареден с ярка експресивност и най-често е носител на силна и наложителна забрана или активна подкана / седни на стола- седнете на стола,/ моля, заповядайте, седнете на стола,/ седни на столчето,/ хайде да седнем на столчето или нека да седнем на столчето/. Формите се различават съществено и по интонация. Още в първата година на обучението по български език чуждестранните студенти изучават формите на повелително наклонение чрез „Български език за чужденци“- учебно помагало, издание на ДЕСО, МУ – Пловдив, авторски колектив под ръководството на проф. Иван Дечев. При представяне на граматическата категория „Вид на глагола“ те усвояват структурата на микродиалози с изразите „хайде“

и „нека“: „хайде да влезем в аптеката“, „нека да видим резултата“. Този иновативен подход при поднасяне на формите от свършен вид на глагола спомага за едновременното практическо използване както на тези форми, така и на повелителни езикови структури, нещо, което е необходимо по-късно в практическите им занимания с български пациенти - деца. Трябва да отбележим, че в контакта с пациентите стоматолозите се налага значително по-често да си служат с повелителни форми, отколкото на техните колеги медици.

Според проф.Иван Куцаров двата типа форми на повелително наклонение- синтетични и аналитични, паралелно функционират в езика. В края на първата година от обучението по български език чуждестранните студенти са запознати с категорията вид на глагола и са усвоили едновременно синтетичните и аналитични форми на повелително наклонение. В разговорния стил се наблюдава тенденция за свързване на повелителните форми с подбудителни частици, това засилва подканата и емоционалния заряд.Между адресата и адресанта по повод на непосредствена ситуация се изразява подсилване на желанието за съвместно участие в моделиране на конкретния езиков повод чрез настойчивост и нетърпение за финализиране.Когато студентите използват в стоматологичните кабинети езиковите конструкции с „хайде“ и „нека“,се подсилва ефектът на говорещото лице-пациентът да действа според волята на дентиста.Тези аналитични форми на повелително наклонение могат да имат пожелателен характер:„Нека да почистим зъбчето, хайде да погледна отново,нека не забравяме, че не е хубаво да ядеш много сладко“. Едновременно с тези изрази студентите са участници в диалози с повелителни форми от типа на „отпуснете се“, „потърпете още минута“, „дръжте леко смукателя“, „изплюйте“ и др. Избраните диалози са съставени на базата на реална езикова комуникация,след обсъждане със специалисти по дентална медицина. В посоченото по-горе помагало на чуждестранните студенти се представят таблици и графика с формите на повелително наклонение, както и изведени в специален параграф важни фрази за дентисти. Чрез това обучение се предполага, че материалът е достатъчно усвоен и в осми семестър студентите ще използват наученото.

През четвъртия семестър на обучението по български език на англоезичните студенти по дентална медицина се работи с „Помагало по български език като чужд за студенти по дентална медицина“ с автори Д.Желязкова и Н.Янкова. В раздела за повелително наклонение заедно с научни текстове има и текстове от научен и разговорния стил, където продължава процесът на изучаване на повелителни форми на глагола. Тук вниманието е насочено както към аналитичните, така и към синтетичните форми: „нека да не бързаме“,„хайде да започвам“, „дайте ми“, „изплюйте“, „покажете ми кой е зъбът“. Подбрани са интересни упражнения като например „Десет съвета за поддържане на здрави зъби“ със задача да се използва императив: “Не пийте студено, „мийте зъбите всяка сутрин“. Студентите работят по модели за трансформиране на изявително наклонение в повелително, като употребяват изрази от типа „отиди на преглед“, „извади този зъб“, „подреди инструментите“, „изплюй лекарството“. Наред с тези форми е застъпена и употребата с „Хайде да“ от типа на „хайде да поставим упойката“, „хайде да отидем на стоматолог“, „хайде да направим панорамна снимка“, „хайде да стиснем зъби“ и др. Не на последно място е и използването на форми с „нека“, застъпени в стоматологичната практика, особено с пациенти –деца: „нека да поставим лекарството“, „нека да почистим“, „нека да не бързаме“, „нека аз да погледна“. Тези специфични изрази носят и нюанс на позволение, което сближава дистанцията между лекар и пациент.

При форми от типа на „винаги мий зъбите“ употребата на повелително наклонение с глаголи от несвършен вид има допълнителен ефект за системност и настойчивост.Наложително е използването на императив с глаголи от несвършен вид при определяне на риска от орални заболявания в детска възраст. Така например при посочване на вредните навици на детето е необходимо да се използват императивни изречения в положителна и отрицателна форма: „не смучи залъгалки, палци, устни или език“, „не хапи предмети“, „не гризи нокти“, „не скърцай със зъби“, „не стой с отворена уста“, „не стискай зъби“.

Тук преобладават отрицателните форми, докато положителните императивни форми са застъпени при съвети на стоматолога за създаване на орално-хигиенни навици при малките пациенти.

Например при анкета с въпроси като „колко често се мият зъбите“, „колко продължава миенето на зъбите“, „кой мие зъбите на детето“, „колко често се сменя четката за зъби“, „какви движения се използват при миенето“, „използват ли се допълнителни хигиенни средства“, специалистът, след обработка на резултатите, ще трябва да използва повелителни форми, за да консултира родителите на децата и да им даде полезни съвети.

Особено полезни за оралната култура на децата са съветите на стоматолозите при избягване употребата на източници на прости захари като газирани напитки, бисквити, сладки, бонбони, чипс и др. В тази конкретна езикова ситуация се налага предимно употреба на императив, по точно на синтетични форми от несвършен вид на глагола.

На студентите още в осми семестър се налага да се справят с тази задача, тъй като здравните грижи за пациенти деца изискват специфични познания както в областта на денталната медицина, така и по отношение на владеенето на езика.

Обръщаме специално внимание на ролята на детския стоматолог да запознае детето и родителите му с възможни проблеми със стоматологичното здраве, както и умението му да наложи забрани при избор на неподходящ хранителен режим. Точно тук чуждестранните студенти трябва да използват познанията си за употреба на императив и правилната му функция в езика. Прилагаме използвано в работата приложение за оценка на риска.

3. ОЦЕНКА НА РИСКА

А. Деца със специфични здравни потребности са тези, които имат физически, ментални, сензорни, поведенчески, вродени или емоционални отклонения или гранични състояния, които изискват медицински контрол, здравни интервенции и други грижи.

Тези състояния могат да бъдат вродени или придобити и да водят до невъзможност за извършване на нормалните ежедневни дейности или значително да намалят жизнената активност. Здравните грижи за пациентите със специални нужди са различни от рутинните и изискват специфични познания, внимание и обстановка.

Б. Промените в слюнчения поток могат да бъдат в резултат от вродени или придобити състояния, хирургични интервенции, облъчване, медикация или възрастови изменения в слюнчената функция. Всеки фактор, който води до промяна или намаляване на слюнчения поток, трябва да се счита за рисков до доказване на противното.

В. Ортодонтските консултации включват фиксирани и подвижни апарати, местопазители и др., които остават в устата продължително време и водят до задръжка на храна и плака, затрудняват оралната хигиена и достъпа на флуор до зъбните повърхности и по този начин подпомагат появата на кариес.

Г. Национално проучване показва, че деца от семейства с нисък и среден доход имат повече кариеси или obturации на временните зъби, от децата в семейства с по-високи доходи. Така социално-икономическият статус може да се разглежда като начален индикатор за риск при липса на други рискови фактори.

Д. Оптималната системна и локална флуорна профилактика е базирана на флуорсъдържащи пасти за зъби, питейни води и флуорни добавки, прилагани според препоръките на АДА и Американската педиатрична асоциация. Неконтролируемата употреба на флуорни пасти за зъби и продукти за локална флуорна профилактика в домашни условия е неепоръчителна за деца, които не умеят да изплакват устата.

С тези и редица други проблеми се сблъскват студентите още в осми семестър и осъзнават колко голяма е нуждата от добро владеене на българския език. На тях често им се налага да дадат на пациентите, в случая на родителите на деца-пациенти, специфични съвети при констатирана зъбна аномалия. И тук е ролята на формите на императива и правилния подбор в семантичния сектор за изразяване на „забрана“, „подкана“, „пожелателност“ или „наложителност“ на говорещото лице.

4. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В заключение можем да кажем, че преподаването и усвояването на императив е особено важно за студентите по дентална медицина. Затова по време на двугодишното обучение по български език всички форми на повелително наклонение са застъпени и учебните помагала предоставят достатъчни на брой упражнения. Многообразието и спецификата на формите на императив в българския език са важен фактор за формиране на богатството на езика и тяхното усвояване и използване от чуждестранните студенти е от съществено значение.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Арутюнова, Н. Д. Язык и мир человека. Москва, 1999
- [2] Влахова, Радка Руйкова. Монофонична и полифонична реч. Изд. Софийски университет, 2000
- [3] Кударов, Иван. Очерк по функционално-семантична граматика на българския език, Пловдив, ПУ, 2Изд. 1989
- [4] Чакърова, Кр. За същността на вторичната имперфективация в съвременния български език, Научни трудове на ПУ, т.36, кн.1, 1998